

ประกาศคณะกรรมการหมอฟันบ้าน

เรื่อง ลักษณะ ประเภท หรือกรรมวิธีของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย

พ.ศ. ๒๕๖๒

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดลักษณะ ประเภท หรือกรรมวิธีของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย เพื่อใช้ประกอบการรับรองหมอฟันบ้าน ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยการรับรองหมอฟันบ้าน พ.ศ. ๒๕๖๒

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๔ (๓) (ก) แห่งระเบียบกระทรวงสาธารณสุข ว่าด้วยการรับรองหมอฟันบ้าน พ.ศ. ๒๕๖๒ คณะกรรมการหมอฟันบ้านจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศคณะกรรมการหมอฟันบ้าน เรื่อง ลักษณะ ประเภท หรือกรรมวิธีของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. ๒๕๖๒”

ข้อ ๒ ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป

ข้อ ๓ กำหนดลักษณะ ประเภท หรือกรรมวิธีของภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ดังต่อไปนี้

(๑) ลักษณะการเป็นหมอฟันบ้าน แบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ

ลักษณะที่หนึ่ง เป็นหมอฟันบ้านที่เรียนรู้และฝึกฝนความชำนาญจากการปฏิบัติ มีการเรียนวิชาจากครูหมอฟันบ้านคนเดียวหรือหลายคน และอาจมีการศึกษาเพิ่มเติมจากตำราพื้นบ้าน หรือ คัมภีร์โบราณ เช่น หมอยาสมุนไพร หมอนวด หมอตำแย หมอกระดูก หมอหู เป็นต้น

ลักษณะที่สอง เป็นหมอฟันบ้านที่มีประสบการณ์รักษาโรคจากเหตุการณ์หรือ ประสบการณ์เฉพาะ ที่เป็นไปตามความเชื่อและศรัทธาของมนุษย์ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ (ผีและอำนาจศักดิ์สิทธิ์) และพิธีกรรมในการรักษาโรค เช่น คนทรง หมอรำผีฟ้าและเฒ่าจ้ำ ของชาวอีสาน หมอขวัญในหลายชาติพันธุ์ หมอเหยอาของชาวผู้ไท หมอมะมีวดของชาวเขมร เป็นต้น ในชุมชนหมอบางคน มีความสามารถทั้งสองลักษณะ ช่วยรักษาโรคทางกายและทางใจให้กับชาวบ้าน

(๒) ประเภทของหมอฟันบ้าน

๑. หมอตำแย คือ ผู้ที่มีความชำนาญในการดูแลสุขภาพในกลุ่มหญิงตั้งแต่ก่อนตั้งครรภ์ าระยะตั้งครรภ์ าระยะคลอด และการดูแลช่วงหลังคลอด รวมถึงการดูแลสุขภาพในกลุ่มเด็กทารก

๒. หมอยาสมุนไพร คือ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการใช้สมุนไพรรักษาโรคหรือ ส่งเสริมและดูแลสุขภาพ โดยใช้กรรมวิธีตามภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้รับสืบทอดมา ทั้งนี้ อาจมีการพัฒนาคุณภาพการบริการเพื่อความสะอาดและปลอดภัย โดย สมุนไพร หมายถึง พืช สัตว์ จุลชีพ และธาตุ วัตถุ

๓. หมอนวดพื้นบ้าน คือ ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ในการใช้แรงสัมผัสต่อร่างกายด้วยการใช้อวัยวะ เครื่องมือหรือสมุนไพร เพื่อบรรเทาความเจ็บปวด เมื่อยล้าทางร่างกาย หรือปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างร่างกาย

๔. หมอกระดูก คือ ผู้ที่มีความชำนาญดูแลรักษาอาการเจ็บป่วย การบาดเจ็บที่เกี่ยวข้องกับกระดูกแตก หัก หรือเคลื่อน

๕. หมอรักษาสัตว์พืชกัด คือ ผู้ที่มีความชำนาญในการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากสัตว์ เช่น งู ต่อ แตน ผึ้ง ตะขาบ แมงป่อง แมงมุม เป็นต้น

๖. หมอพิธีกรรม คือ ผู้ที่มีประสบการณ์รักษาโรคจากเหตุการณ์หรือประสบการณ์เฉพาะเป็นไปตามความเชื่อและศรัทธาของมนุษย์ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ผี สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพลังจิต เป็นต้น เพื่อบำบัดดูแลสภาพร่างกายและจิตใจ

(๓) กรรมวิธี

กรรมวิธีด้านการแพทย์พื้นบ้านในการส่งเสริม ดูแล รักษา ฟันฟู ผู้ป่วยที่มีการสืบทอดองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ หรือตามวิถีวัฒนธรรมชุมชน แบ่งออกเป็น ๖ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการนวด

- ๑.๑ นวด
- ๑.๒ ตอกเส้น
- ๑.๓ เอาเอ็น เอาม่าน
- ๑.๔ บีบเส้น
- ๑.๕ ขยำเส้น ขยี้มเส้น
- ๑.๖ คลึงเส้น
- ๑.๗ รีดเส้น
- ๑.๘ ดึงเส้น
- ๑.๙ ทูบและสับเส้น
- ๑.๑๐ บิดอ้าว บิดเส้น
- ๑.๑๑ กดเส้น เต็ก
- ๑.๑๒ จกเส้น ล้วงเส้น
- ๑.๑๓ หยิกเส้น หยิม
- ๑.๑๔ เกาะเส้น
- ๑.๑๕ แกะเส้น
- ๑.๑๖ ขีดเส้น
- ๑.๑๗ จับเส้น
- ๑.๑๘ เขี่ยเส้น
- ๑.๑๙ ตีเส้น
- ๑.๒๐ นวดกดจุด
- ๑.๒๑ เขี่ยบเหล็ก

- ๑.๒๒ ยำขาง / เหี้ยบขาง
 - ๑.๒๓ เหี้ยบไฟ
 - ๑.๒๔ เหี้ยบฉ่า
 - ๑.๒๕ นาบเหล็ก
 - ๑.๒๖ ตบเหล็ก
 - ๑.๒๗ นวดแต่งห้อง
 - ๑.๒๘ นวดจัดมดลูกเข้าอู่
 - ๑.๒๙ นวดเข้าตะเกียบ
 - ๑.๓๐ ลนเทียนแล้วลูบบนร่างกายเพื่อให้ความร้อน
๒. ด้านสมุนไพร
 - ๒.๑ ต้ม
 - ๒.๒ อบ / ฮม (ภาษาอีสาน)
 - ๒.๓ ประคบ
 - ๒.๔ รม (ควันหรือไอน้ำ)
 - ๒.๕ นัตถุ์
 - ๒.๖ สูด
 - ๒.๗ สูบ
 - ๒.๘ อาบ
 - ๒.๙ สุม
 - ๒.๑๐ แช่
 - ๒.๑๑ ย่าง / ปิ้ง
 - ๒.๑๒ เผา
 - ๒.๑๓ สตุ
 - ๒.๑๔ บด
 - ๒.๑๕ ฝน
 - ๒.๑๖ ดอง
 - ๒.๑๗ หมัก
 - ๒.๑๘ สักยา
 - ๒.๑๙ เคี้ยว
 - ๒.๒๐ เป่า / พ่น
 - ๒.๒๑ ตำ
 - ๒.๒๒ พอก / โปะ / โพะ / เพาะ

- ๒.๒๓ คั้น / บีบ / หีบ
 ๒.๒๔ กลั่น
 ๒.๒๕ สกัดน้ำมัน
 ๒.๒๖ อัง (ควั่น / ความร้อน / ไอน้ำ)
 ๒.๒๗ เหน็บ
 ๒.๒๘ สอด
 ๒.๒๙ ย่างไฟ
 ๒.๓๐ อยู่ไฟ / อยู่กรรม
 ๒.๓๑ กวาด
 ๒.๓๒ แตะ / แฉะ
 ๒.๓๓ ชะโลม
 ๒.๓๔ ถู / ขัด / สี
 ๒.๓๕ ตบ
 ๒.๓๖ ต้งยา
 ๒.๓๗ ทา / ถูบ
 ๒.๓๘ ผูก / แหวน
 ๒.๓๙ เป่า / ผิว
 ๒.๔๐ โลม / ชะโลม
 ๒.๔๑ ล้าง / ส่วย
 ๒.๔๒ อม
 ๒.๔๓ โรอย
๓. ด้านพิธีกรรม
- ๓.๑ เหยยา
 ๓.๒ รำผีฟ้า
 ๓.๓ ไหว้ผีฟ้า
 ๓.๔ โจลมะมีวด
 ๓.๕ รำแม่मत
 ๓.๖ เป่าคาถา
 ๓.๗ น้ำมันต์ ท่องมนต์ / คาถา
 ๓.๘ ผิว
 ๓.๙ เหยียบเสน
 ๓.๑๐ สู้ขวัญ / เรียกขวัญ / ฮ้องขวัญ

- ๓.๑๑ บวงสรวงผี / ไหว้ผี
- ๓.๑๒ กล่อมขวัญ
- ๓.๑๓ สูดขวัญ
- ๓.๑๔ สะเดาะเคราะห์
- ๓.๑๕ สืบชะตา
- ๓.๑๖ ต่อชะตา
- ๓.๑๗ เฮียกไข่ / เลียกไข่ / เลียะไข่
- ๓.๑๘ ตั้งไข่
- ๓.๑๙ การทรง
- ๓.๒๐ โบล
- ๓.๒๑ แกวงข้าว
- ๓.๒๒ ผีย่าหม้อนึ่ง
- ๓.๒๓ ส่อง
- ๓.๒๔ ดูเมื่อ ดูยาม
- ๓.๒๕ เสี่ยงทายด้วยเหรียญห้า
- ๓.๒๖ เสี่ยงทายด้วยการโยนไข่
- ๓.๒๗ เสี่ยงทายด้วยการใช้มีดปักบนข้าวสาร
๔. ด้านการรักษากระดูก
- ๔.๑ จอดกระดูก หรือ การเป่าคาถาเพื่อรักษาอาการกระดูกหัก
- ๔.๒ จัดกระดูก
- ๔.๓ เข้าเฝือกด้วยไม้ไผ่หรือวัสดุอื่น ๆ
- ๔.๔ ต่อกระดูกโดยการนั่งบนกระดาน แล้วทำพิธีโดยการเคาะ / สับไม้ไม้อีกฝั่ง
- ๔.๕ ต่อกระดูกโดยการท่อน้คาถาเคาะไม้
- ๔.๖ ต่อกระดูกโดยการปั้นหุ่นเทียนขึ้นฝั่งเพื่อทำพิธี
๕. ด้านการวินิจฉัย
- ๕.๑ นั้งเทียน
- ๕.๒ เสี่ยงเทียน
- ๕.๓ ส่องเทียน
- ๕.๔ เฟ่งกสิณ
- ๕.๕ แมะ
- ๕.๖ จับชีพจร
- ๕.๗ ดูเมื่อ ดูยาม

- ๖. ด้านอื่นๆ
 - ๖.๑ เชื้อด
 - ๖.๒ แหก
 - ๖.๓ จอบเลือด
 - ๖.๔ จูบเลือด
 - ๖.๕ กรอกเลือด
 - ๖.๖ ปังต้อ
 - ๖.๗ ตัดต้อ
 - ๖.๘ สัก
 - ๖.๙ ฝังดิน / ฝังทราย

ประกาศ ณ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๒
ประพนธ์ ตั้งศรีเกียรติกุล
รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข
หัวหน้ากลุ่มภารกิจด้านพัฒนาการแพทย์
ประธานกรรมการหมอฟันบ้าน